

Кузнєцова Наталія Володимирівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних фінансів;

Кондратюк Ігор Сергійович
магістр,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-566-5-47>

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повоєнне відновлення України є викликом історичного масштабу, що вимагає не лише відбудови фізичної інфраструктури, а й фундаментальної трансформації державних інституцій. Згідно з останніми оцінками, загальна вартість реконструкції сягає 524 млрд доларів, що в 2,8 рази перевищує номінальний ВВП країни за 2024 рік [1]. Ця астрономічна сума робить мобілізацію приватного капіталу абсолютною необхідністю, оскільки державних та донорських коштів буде недостатньо. У цьому контексті виняткової актуальності набуває пошук ефективних інструментів для залучення інвестицій та стимулювання модернізації економіки. Одним із таких інструментів є спеціальні економічні зони (СЕЗ).

Метою цієї роботи є аналіз досвіду Південної Кореї у використанні СЕЗ як інструменту повоєнної індустріалізації та розробка рекомендацій щодо адаптації його фундаментальних принципів до унікальних умов у яких знаходиться Україна. Пряме копіювання корейської авторитарної моделі «держави розвитку» є неможливим і неприйнятним для демократичної України, що прагне до членства в ЄС. Однак глибокий аналіз дозволяє виділити основні принципи та стратегічні цілі, які лежать в основі успіху. Унікальність сучасної ситуації полягає в тому, що процес вступу до ЄС та суворобумовленість міжнародної фінансової допомоги (зокрема, в рамках програми *Ukraine Facility*) створюють потужний «зовнішній якір». Цей зовнішній тиск, який сприяє проведенню глибоких

інституційних реформ може стати функціональним еквівалентом тієї внутрішньої політичної волі, яка була рушійною силою корейської модернізації [2].

Успіх східноазійських «тигрів», зокрема Південної Кореї, ґрунтувався на ефективному, меритократичному та відносно автономному державному апараті – «державі розвитку». Така держава була здатна не лише розробити довгострокову національну стратегію, а й, що найважливіше, жорстко впроваджувати принцип взаємності (reciprocity): державна підтримка (пільгові кредити, протекціонізм) надавалася бізнесу не безумовно, а в обмін на виконання чітко контрольованих стандартів ефективності, насамперед – експортних планів [3]. Цей механізм «дисциплінованого капіталізму» запобігав вирощуванню неефективних «тепличних» монополій та змушував національні компанії конкурувати на світовому ринку. Таким чином, головний урок полягає в тому, що інститути є первинними відносно політики. СЕЗ є лише інструментом, який в руках слабкої або корумпованої держави перетворюється на механізм збагачення окремих груп інтересів, а в руках спроможної – на потужний двигун модернізації.

Досвід Південної Кореї є цінним не як статична модель для копіювання, а як приклад динамічної адаптації інструменту СЕЗ до національних пріоритетів. Ця еволюція пройшла три чітко визначені етапи, кожен з яких відповідав певному етапу розвитку країни.

Етап перший: Експортно-виробничий анклав (1970-ті – Вільна експортна зона Масан). Створена для вирішення нагальних завдань повоєнного періоду – залучення іноземної валюти та створення робочих місць – ВЕЗ Масан була класичною зоною першого покоління. Її успіх базувався на «репресивній моделі розвитку»: держава гарантувала іноземному капіталу доступ до дешевої та позбавленої прав робочої сили (зокрема, через заборону профспілок та страйків) в обмін на інвестиції [4]. Ця модель, хоч і була ефективною у своєму історичному контексті, є соціально та політично неприйнятною для сучасної України.

Етап другий: Національний R&D-хаб (з 1973 р. – Технополіс Дедок). Цей етап знаменував стратегічний поворот від використання наявних переваг (дешева праця) до створення нових (технології). Дедок був результатом далекоглядного державного планування,

спрямованого на досягнення технологічного суверенітету. Шляхом концентрації провідних державних науково-дослідних інститутів та створення Корейського провідного науково-технологічного інституту (KAIST) держава створила з нуля національний інноваційний центр, який став колискою технологічних проривів, що перетворили Корею на світового лідера.

Етап третій: Глобальний бізнес-хаб (з 2003 р. – Спеціальні економічні зони Інчхон та Пусан-Чінхе). Це сучасна модель для розвиненої економіки. Це не ізольовані промислові парки, а комплексні міські екосистеми, побудовані на синергії з інфраструктурою світового класу (аеропорти, порти). Їхня конкурентна перевага полягає в якості регуляторного середовища, інноваційному потенціалі та високій якості життя, що приваблює глобальні таланти та інвестиції у сектори з високою доданою вартістю [5].

Застосовуючи корейський принцип стратегічного фокусу, Україна має створити диверсифіковане портфоліо СЕЗ, кожна з яких вирішує конкретне завдання повоєнного відновлення:

- Оборонно-промислові кластери (“Defence-Tech Valleys”): Для забезпечення технологічного суверенітету, локалізації виробництва озброєнь та інтеграції в оборонно-промислову базу НАТО.
- Агротехнологічні парки (“Agri-Food Valleys”): Для трансформації агросектору від експорту сировини до виробництва харчових продуктів з високою доданою вартістю за моделлю еко-індустріальних парків.
- Логістично-виробничі хаби (“Euro-Integration Gateways”): На західному кордоні для безшовної інтеграції у європейські ланцюги вартості, функціонуючи як пілотні майданчики для впровадження норм ЄС.

Найважливішим елементом є створення інституційного «щита» для запобігання корупції та «захопленню держави». Він має включати два механізми. По-перше, модель управління «Публічно-приватно-міжнародне партнерство» (ППМП), де до Наглядової ради кожної СЕЗ входять представники уряду, інвесторів та, що є ключовою інновацією, представники міжнародних фінансових інституцій (МФІ), як-от ЄБРР чи Світовий банк. Їхня участь слугуватиме потужною гарантією прозорості та довіри. По-друге,

впровадження юридично зобов'язуючого «інвестиційного контракту» як адаптації корейського принципу взаємності. Кожен резидент має підписати контракт, що фіксує його зобов'язання щодо обсягу інвестицій, створення робочих місць, експорту та дотримання стандартів ESG. Невиконання цих пунктів призводитиме до позбавлення статусу резидента.

Україна не може дозволити собі послідовно проходити всі етапи еволюції. Вона змушена здійснити «примусовий стрибок», проєктуючи СЕЗ одразу відповідно до вимог ХХІ століття. Традиційна модель, що базується на податкових пільгах та дешевій праці, є застарілою через тріаду глобальних тисків: глобальна податкова реформа ОЕСР (*Pillar Two*), що нівелює фіскальні стимули; Четверта промислова революція, що знецінює дешеву працю; та імператив сталого розвитку (ESG), що є обов'язковою умовою доступу до ринку ЄС та відповідального капіталу.

Пропонується кардинально переосмислити саму сутність «особливого режиму». Замість територій з «винятками» із загальнонаціонального законодавства, українські СЕЗ мають стати територіями прискорення європейської інтеграції. Їхньою головною цінністю має стати інституційна досконалість, де в пілотному режимі прискорено впроваджуються норми і стандарти ЄС. Для європейського інвестора це означатиме роботу у звичному, передбачуваному та надійному правовому полі (митний кодекс ЄС, технічні регламенти, екологічні стандарти), що кардинально знижує регуляторні ризики. Такий підхід перетворює геополітичну необхідність (вступ до ЄС) на унікальну економічну перевагу, роблячи СЕЗ фактичним продовженням Єдиного ринку ЄС на території України.

Проведене дослідження доводить, що для повоєнного відновлення України було б краще врахувати деякі аспекти корейського досвіду. Зокрема, мова йде про адаптацію його стратегічної логіки до реалій ХХІ століття. Успіх нового покоління українських СЕЗ залежить від двох ключових стовпів.

По-перше, це зсув парадигми від застарілої концепції податкових пільг до створення окремих ділянок з інституційною досконалістю, які функціонують як «прискорювачі європейської інтеграції». Головним стимулом для інвесторів має стати не звільнення від

податків, а можливість працювати у передбачуваному та надійному правовому полі, що є фактичним продовженням Єдиного ринку ЄС.

По-друге, це побудова надійної інституційної архітектури, здатної запобігти повторенню помилок минулого. Впровадження моделі управління «Публічно-приватно-міжнародне партнерство» за участю МФІ та юридично зобов'язуючих «інвестиційних контрактів» дозволить використати «зовнішній якір» міжнародного нагляду для забезпечення прозорості, дисципліни та довіри інвесторів.

Реалізація цих рекомендацій перетворить СЕЗ з інструменту фіскальних ризиків на потужний двигун структурної перебудови, технологічної модернізації та незворотної інтеграції України в євроатлантичну спільноту.

Список використаної літератури:

1. World Bank. Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released [Пресреліз]. World Bank. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
2. Yu I., Karpova V., Revenko O. European support Ukraine facility: problems and challenges. Selected Papers of VI International Conference on European Dimensions of Sustainable Development, May 15 – 17, 2024. Kyiv : NUFT, 2024. P. 474–483.
3. Korea Legislation Research Institute. (n.d.). Special Act on Designation and Management of Free Economic Zones. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46782&lang=ENG
4. Han Y. Miracle from the Rhein to the Han River: Heavy industrialisation of South Korea and its social consequences under Park Chung Hee [PhD thesis, Lancaster University]. 2016. P. 328.
5. Shuhrat-ugli V. O. The role of free economic zones (fezs) in attracting foreign direct investment (fdi): the case of south Korea. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 2024. Vol. 4 (5).